

103-as számú okiratsomag

Szerecsenyi malom**Veszprém vármegye vízikönyve
a vízikönyv száma XI/2.⁽¹⁾****Összefoglalás**

A *Szerecsenyi malom* a patak jobb partján, a forrástól számítva a Szakács-ér pápateszéri területén nyolcadikként épült. Alsó szomszédja, a "Sághy" malom a patak bal partján áll, az pedig már Bakonyszentivánhoz tartozó terület, jóllehet a malomtó nagyobb része a patak jobbparti, pápateszéri területére esik. Talán emiatt nem szerepel a *Szerecsenyi malom* az Esterházy gróf pápateszéri vízimalmainak tulajdonjogát igazoló, 23 malmot felsoroló községi bizonyítványban, s a falu elöljárói ezért igazolhatták külön okiratban a Pápa - ugodói hitbizományi uradalom akkori haszonélvezőjének, ifj. gróf Esterházy Móricnak a 24. pápateszéri malom tulajdonjogát. A *Szerecsenyi malom* a pápateszéri 14. számú telek-jegyzőkönyv 23 sorában, 694 helyrajzi szám alatt szerepel. Az 50 krajczáros okmány-bélyeggel ellátott községi bizonyítvány eredeti dokumentum, a pápateszéri vízimalmok levéltári forrásdokumentumainak becses darabja. A XI/2. számú vízikönyv iratai között találjuk még Kristóffy Gyula 1910. évi szép, fontos adatokat tartalmazó helyszínrajzát, amely a pápateszéri kataszteri térkép alapján készült. A *Szerecsenyi malomnak* 1911-ben két felülsapott vízikereke volt, az egyik 2,44, a másik 2, 5 méter átmérőjű, mindkettő 0,80 m széles. A malom üzeméhez engedélyezett vízmennyiség másodpercenként 300 liter. Az 1913-ban kiállított engedélyokirat tulajdonosa a pápa-ugodi hitbizományi uradalom.

A vízikönyv dossziét két piros vonallal áthúzták és ráírták: VISSZAVONVA 7719/1/1967 szám alatt [S8-11].

Vízikönyv (1893 - 1967)

A vízikönyv dosszié első irata egy táblázatos tartalomjegyzék, címe: *gróf Esterházy Mór pápateszéri u.n. Szerecsenyi malma* [S8-2]. Felsorolja a vízikönyvben elhelyezett dokumentumokat, azok iktatószámát, az elhelyezés dátumát és a mellékletek számát:

A vízikönyv száma	Elhelyezés kelte	Megnevezés	A mellékletek száma
XI/2	1893 aug. 31.	Igazoló határozat alisp. 210 32/93	2.
	1925 aug. 27.	Engedély 7357/913	5.

⁽¹⁾ Székesfehérvári KMH Vízikönyvek, 157 (doboz), 103-as számú okiratsomag, *kézzel ráírva*: Bakonyér (Bánya-ér), Gerence, Cuha

	1925 aug. 27.	Felülvizsgálat 2179/914	1.
		Műszaki leírás	
		Helyszínrajz	
		Hossz- és keresztmetszelvények	
		Műépítmények rajza	

Községi bizonyítvány (1886)

A második okirat egy, a pápateszéri malmok szempontjából bizonyító értékű *Községi bizonyítvány* [S8-3]. Az 1886 november 16-án keltezett, községi pecséttel és 50 krajcáros okmánybélyeggel ellátott eredeti dokumentum aláírói, Nikodém Vendel bíró, Knolmayer Ferenc, Maurer Jakab és Bolla János előjárók, valamint Márffy Gyula körjegyző, Pápateszér község előjárói igazolják, hogy a *Szerecsenyi* malom ifj. gróf Esterházy Mór tulajdona.

Községi bizonyítvány

(50 krajcáros okmánybélyeg)

Melynek erejénél fogva Pápa - Teszér község előjárósága részéről ezennel hitelesen bizonyítatik, miszerint a Pápa - Ugod uradalmi javakból Galanthalai és Fraknói Gróf Esterházy Pál által alapított elsőszülöttségi hitbizományhoz tartozó, - ezidő szerint Galanthalai és Fraknói ifj. gróf Esterházy Móricz haszonélvezete alatt álló, a Pápa- teszéri 14 tjkben 23 sor 694 hrsz. alatti ugynevezett Szerecsenyi vizimalom a 885. évi XXIII. tc. életbeléptétől visszafelé számított 20 év óta, sőt már az idő előtt is háborítlan fenn áll anélkül hogy az mások jogosult érdekeit sértené és hogy mint ilyen az illetékes hatóságok által károsnak találtatott volna.

Okirat Pápa - Teszér község előjárósága által az idézett 885. évi XXIII. t.c. 189 §-ban foglalt követelmények igazolása céljából ezen bizonyítvány kiállítatott.

Kelt Pápa - Teszérén 886 Novemb. 16-án

Márffy Gyula körjegyző

(P. Teszér körjegyzői pecsét)

Nikodém Vendel bíró

Knolmayer Ferencz

Maurer Jakab

Bolla János

Alispáni irat a bejelentésről (1886)

A harmadik, a vízikönyvben 51/93 számon iktatott alispáni okiratot 1886. december 31-én keltezték Veszprémben. Az alispán nevében eljáró hivatalnok leírja, hogy gróf Esterházy Móricz megtette a szerecsenyi malmára vonatkozó bejelentést, erre az érdekeltek 30 nap alatt tehetnek észrevételt [S8-2].

Határozat (1893)

A negyedik, a vízhasználat jogosultságát igazoló alispáni határozat öt évvel később, 1892. március 9-re készült el azzal a megjegyzéssel, hogy a vízhasználat gyakorlatára vonatkozó feltételeket az 1885. évi XIII. t.c.z. 192 §-a értelmében egy későbbi időpontban határozzák meg. A határozatot 51/93 számmal iktatták a vízikönyvbe. 3. pontja kötelezi a malom tulajdonosát, hogy a műszaki terveket saját költségén készíttesse el és azokat nyújtsa be az alispáni hivatalnak. Konkrét időpontot azonban nem határoz meg, csak *esetleg előforduló panasz, a vizimű átépítése, javítása, vagy az illető vízfolyás viziműveinek együttes rendezése* esetén ír elő záros határidőt [S8-4]. Amint látni fogjuk, erre kilenc évvel később került sor.

Értesítés (1893)

Az ötödik irat egy értesítés, dátuma 1893. augusztus 31. Ebben Véghely Dezső királyi tanácsos, alispán arról értesíti az érdekelteket, hogy a *Szerecsenyi malom* vízjogosítványának tárgyában kiadott határozat jogerőre emelkedett, ezért elrendeli, hogy az összes iratot helyezték el a XI/2. számmal nyitandó vízikönyvbe. Az intézkedésről értesíti a tulajdonost, Pápa - Teszér község előljáróságát, a pápai járás főszolgabíróját és az I. kerületi magyar királyi kultúrmérnöki hivatalt [S8-5].

Műszaki leírás (1911)

A műszaki tervek végül 1911-ben, nyolc évvel a vízhasználat jogerőre emelkedése után, Pápán készültek el, a székesfehérvári magyar királyi kultúrmérnöki iroda 1912-ben iktatta azokat [S8-6].

A kézírással készült műszaki leírás helyenként nehezen olvasható szövege:

Szerecsenyi malom műszaki leírása.

Ezen malom Pápa teszér és Bakonyszentiván községek határa között folyó Bakonyérré van építve és fel van véve a Pápateszéri 14 sz. telekjegyzőkönyvben 694 helysínrajzi szám alatt, telekkönyvben területi nagysága nincs feltüntetve.

A malom tulajdona a pápa ugodi hitbizományi uradalom ez idei élvezőjeként gróf Esterházy Pál pápateszéri lakosnak.

E malom két felülcsapott vizikerékkel van építve, melyek 2,44 m és 2,50 m átmérőjűek. A malomban van 1 pár tót kö 1.0 m átmérőjű, egy hengerszék és az őrléshez szükséges egyéb berendezés. A kerékre való ráfolyás két facsatornás műágyon történik, melyből egyik belső mérete 42 cmt széles, 21 cmt magas, a másiké 37 cmt széles, 23 cmt magas. Szabad zúgója nincsen, de van egy zsilipes bukó gátja, melynek 4 drb 2.15 m széles 0.85 m magas retesz táblája van.

A malomnak vadvíz csatornája van, mely a fenti zúgótól indul ki és visszmenet a keréktől számított 10 m távolban a malomcsatornába.

Felső malom tulajdonos Kurics Tamás pápateszéri lakos. Alsó malom közös tulajdonosai gróf Esterházy Pál pápateszéri lakos és Bakony-ságh község.

Ezen malom tisztítja felfelé a tavat a malom csatorna beömléséig úgy 460 m hosszra, majd pedig mindkét partot tartozik tisztogatni.

(...) a démi malom zsilip tábla felső része, mely engedély(...) szerint 23 m magassággal van már jelezve. - Démi öregmalom. - (...)

A felvételről készített hossz- és kereszt szelvények, műépítmények és helyszínrajzok, valamint műszaki leírás két-két példányban lett elkészítve.

Pápa, 1911. december 22-én

Kristóffy Gyula

okl. mérnök

Helyszínrajz (1911)

Az esztétikai szempontból is kifogástalan helyszínrajz a pápateszéri kataszteri térkép alapján, 1 : 40 öl léptekben készült. A térkép adatai szerint ekkor már Kurics Tamás a *Szerecsenyi malom* felső szomszédja, az alsó, már Bakony-szentiván területén fekvőt gróf Esterházy és Bakonyságh község malma néven jelöli a mérnök [S8-7].

Hossz és kereszt szelvények (1911)

A térkép három fahidat is jelöl, az "A", "B" és "C" betűvel jelölt hidak leírását az építési engedély tartalmazza [S8-8].

Alaprajz (1911)

Az alaprajz két, 2,5 m és 2,44 m átmérőjű felülcsapott vízikereket jelöl. A malomépület hossza 19,1 m, szélessége 7,5 m [S8-9].

Engedély (1913)

Az 1913 május 5-én keltezett engedélyokirat 27/1913 iktatószámmal végül csak 1925 augusztus 27-én került be a vízikönyvbe. Az ötoldalas dokumentum 16 paragrafusban részletezi a vízhasználati jog gyakorlását.

A malom üzemhez engedélyezett vízmennyiség 300 liter másodpercenként - olvasható az engedélyokirat 11. § -ban. A 13. § kimondja, hogy *az engedély tartama az 1885. évi XXIII. t. cz. 192. §-a értelmében nincs időhöz kötve*. A 14 § rendelkezik a vízhasználati jog öröklődéséről: *Az engedélyokiratban felsorolt jogok és kötelezettségek jogutódokra is átszállnak*. A 15 § rögzíti, hogy *az engedélyokirat kiegészítő részét képezi öt melléklet (műszaki leírás, helyszínrajz, hossz- és kereszt szelvények rajza, műépítmények rajza)*, ezeket fentebb ismertettük [S8-10]. Az engedély szövege:

735761913

Veszprémvármegye alispánjától

Engedélyokirat

(: vízi könyvszám XI/2. :)

1. §

A pápa-ugodi hitbizományi uradalom a következő határozatok szoros megtartásának kötelezettsége mellett az 1883. évi XXIII. t.cz. 168 és 192 §-a alapján engedélyt nyert a veszprémvármegyei Pápateszér község határában, a Bakonyér patakon az ezen engedélyokirat kiegészítő részét képező, Kristóffy Gyula okleveles mérnök által kidolgozott terveknek megfelelő már eddig is gyakorolt vízhasználatot továbbra is gyakorolni, nevezetesen a Bakonyér patak vizét bármely vizállás mellett a 2. §-ban körülírt célra felhasználni, evégből a víz színét a duzzasztási magasságig felduzzasztani és ezen engedélyokiratban körülírt víziműveket és medreket létesíteni, illetve a már eddig is létezőket ezen engedélyokiratban körülírt módon továbbra is fenntartani, végül azoknak jókarban tartása végett szükséges munkálatokat foganatosítani, amely munkálatokat partbirtokosok túrni tartoznak. A mederből kikotort hordalék mindkét parton 1.5 - 1.5 m. szélességben rakható le.

2. §

Az engedélyezett vízhasználat a Bakonyér patak mozgató erejének a pápateszéri 14 számú telekjegyzőkönyvben 694 helyrajzi szám alatt felvett telken levő vízimalom mozgatására való felhasználása mesterséges duzzasztás segítségével.

Az e végből szükséges víziművek a következők.

- a. malomfő
- b. felső és alsó malomcsatorna
- c. árapasztó mű és árapasztó csatorna
- d. A malom két felülcsapott vízikerekre jár.

Az alsó vízikerek tengelye 27.775 méter magasságban van az alapsík fölött. Átmérője 2.44 méter, szélessége 0.80 méter.

A második vízikerek tengelye 27.795 méter magasságban van az alapsík fölött. Átmérője 2.50 méter, szélessége 0.80 méter.

3. §

A malomfő helyszínrajzban megjelölt helyen a (: 6 + 10:) sz. szelvénynél van, a malomtő földből épült gátjába beépített és két kerékre vezető zúgóból áll, nyílásaik összes belső világossága 0.89 méter, küszöbének magassága az alapsík fölött 29.215 méter, tábláinak magassága a küszöb fölött 0.43 méter, az alapsík fölött 29.645 méter.

4. §

A felső malomcsatorna mely a malomtavat is képezi a (:10 + 70:) számú szelvényponttól a malomfőig terjed. Összes hossza 460 méter a hosszszelvénybe berajzolt fenékmélységgel

és a helyszínrajzban feltüntetett kiterjedéssel.

Az alsó malomcsatorna a malomfőtől a szomszédos alsó malom tavának kezdetéig, vagyis a (:3+10:) számú szelvényig terjed. Összes hossza 300 méter, a hosszszelvénybe berajzolt fenékmélységgel, 2 méter fenék szélességgel, 1:1 oldalrészükkel.

5. §

Az árapasztó művet az árapasztó zsilip és az árapasztó csatorna képezi, az árapasztó zsilip a helyszínrajzban B betűvel megjelölt helyen van a malomtő gátjába beépítve egy 2.0 méter belső világosságú nyílással. Küszöbének magassága az alapsík fölött 29.185 méter, zsiliptáblájának magassága a küszöb fölött 0.4 méter, az alapsík fölött 29.645 méter.

Az árapasztó csatorna az árapasztó zsiliptól az alsó malom csatornájával való egyesülésig terjed. Összes hossza 160 méter, a hosszszelvénybe berajzolt fenékmélységgel 1.5 méter fenékszélességgel és 1:1 oldalrészével.

6. §

Engedélyes köteles a helyszínrajzon A betűvel megjelölt helyen levő fahidat 3.5 méter széles nyílással, a B betűvel megjelölt helyen levő fahidat pedig az előző szakaszban engedélyezett árapasztó zsilipjének megfelelő nyílással állandóan jókarban tartani.

7. §

Engedélyes malomtulajdonost feljogosítom, hogy a malomtő záró gátjának testében fennálló árapasztó zsilipjét s az előző §-ban B, betűvel jelölt hidját mindaddig mai méretei mellett meghagyhassa és fenntarthassa, amíg csak ennek a víziműnek újraépítése nem válik szükségessé: újra építésekor e víziműre nézve az 5. §-ban megszabott méretek lesznek betartandók.

8. §

Engedélyes köteles:

- a. Az engedélyokirat 2-5 §-aiban kitüntetett összes víziműveket és medreket saját költségén ezen engedélyokirat határozatainak megfelelően létesíteni és használni, továbbá (...) jókarban tartani.
- b. Az engedélyezett duzzasztási magasságot különben 600 koronáig terjedhető pénzbüntetés terhe mellett betartani, és ha a vízszin ezen megadott duzzasztási magasság fölé emelkedik, a vízfelesleget az árapasztó zsiliptábláinak megfelelő felhúzásával lebocsátani.
- c. A víziművön elhelyezett magassági jegy és vonatkozási jegy sértetlenségét felelősség terhe mellett megőrizni, s azok esetleges sérülését vagy elpusztulását 8 nap alatt a pápai járás fősolgabírájának különbeni 200 koronáig terjedhető pénzbüntetés terhe alatt bejelenteni.
- d. Engedélyes személyében beálló változást a változás napjától számított 30 napon belül 200 koronáig terjedhető pénzbírság terhe mellett a vízi könyvbe való bejegyzés végett az alispánál bejelenteni.
- e. Az engedélyokiratot mellékleteivel együtt, vagy eredetiben vagy hiteles

másolatban mindig kéznél tartani, s a hatóság kívánatára bármikor előadni.

f. Kártérítés nélkül tűrni mindazokat a zavarokat, melyeket a vízhasználat felett és alatt levő vízfolyásoknak hatóságilag a törvény értelmében elrendelt tisztogatása és ezen tisztogatás foganatosítása céljából szükséges munkák a vízfolyási viszonyokban előidézhetnek.

g. A gondozására bízott (...) medrek tisztogatását mindig június hó 2-ik felében végezni, hogy a part menti termésben kárt ne okozzon.

9. §

Az engedélyezett duzzasztási magasság a malomtónál vagy az árapasztó zsilipnél a vízműveknek hatósági megvizsgálása alkalmával engedélyes költségén elhelyezendő magassági jeggyel fog megjelölni.

A vonatkozási jegy megerősítésének helye és magassága is a vízművek hatósági megvizsgálása alkalmával állapítatik meg s az ezen alkalommal felveendő jegyző könyvben körülírandó.

10. §

A megengedett duzzasztási magasság az alapsík fölött 29.645 méter.

11. §

A malom üzeméhez engedélyezett vízmennyiség másodpercenként 300 liter.

12. §

Az engedélyokiratban felsorolt magasságok a malomfej közelében, a malomtó partján levő fatuskó tetejére, mint 30.355 méter magasságú fix pontra vannak vonatkoztatva.

13. §

Az engedély tartama az 1885. évi XXIII. t. cz. 1192. §-a értelmében nincs időhöz kötve.

14. §

Az engedélyokiratban felsorolt jogok és kötelezettségek jogutódokra is átszállanak.

15. §

Az engedélyokirat kiegészítő részét képezi:

a. műszaki leírás	1 db.
b. helyszínrajz	1 db.
c. hossz szelvény és kereszt szelvények	1 db.
d. műépítmények rajza	1 db.
<hr/>	
Összesen:	4 db.

16. §

Engedélyes köteles az engedélyezett munkálatokat az engedély elvesztésének terhe alatt az engedélyokirat kiadásától számított 3 hó alatt az engedélyokiratnak megfelelően

jókarban tartani. A munkálatok befejezése a pápai járás főszolgabírájának bejelentendő.

Veszprém, 1913. május hó 5-én

(alispán aláírása)

Értesítés (1913)

A következő dokumentum egy 1913 május 5-én Veszprémben keltezett értesítés [S8-11], melyben Veszprém vármegye alispánja az alábbiakról értesíti az érdekelteket:

A pápa-ugodi hitbizományi uradalom pápateszéri "Szerecsenyi" malma vízhasználatának engedélyezése tárgyában kiadott hatósági intézkedések jogerőre emelkedvén, amidőn erről az érdekelteket 45689/1885. sz. ministeri rendelet 22. §-a értelmében ezennel értesítem, egyúttal elrendelem, hogy

1.) A jelen értesítéssel egy időben és azonos szám alatt kiállított engedélyokirat egyik eredeti példánya a hozzátartozó tervekkel és ezen értesítéssel együtt engedélyesnek, - az engedélyokiratnak szabályszerűen kiállított másik eredeti példánya a hozzá tartozó tervekkel és ezen értesítéssel együtt a XI/2. szám alatti vizikönyvbe való bevezetés és annak megtörténte után a vizikönyv okirattárába leendő elhelyezése végett a vizikönyv vezetőjének - végül az összes egyéb iratok a megyei irattárba való elhelyezés végett a megyei irattárosnak kiadassanak.

2.) Engedélyes a munkálatok befejezéséig a fölművelésügyi mkir. minister 66655/1885. sz. rendeletének megfelelően a Rupprecht testvérek pécsi vasöntő és gépgyárából 1 db. magassági jegyet, 1 db. vonatkozási jegyet, 4 db. falra való csavart, - 4 db. ólomdugót és 2 pár faéket szerezzen be, továbbá 2 kilogram gipszet tartson készletben és mindezek megtörténtét a munkálatok befejezésére vonatkozó jelentés beterjesztésekor a járási főszolgabírónak jelentse be.

3.) Ezen vízi műveknek hatósági megvizsgálását a munkálatok elkészültéről való jelentés beérkezése után a pápai járás főszolgabírája a kulturmérnöki hivatal kiküldöttjének közreműködése mellett eszközölje, amely hatósági eljárásra kitűzendő időben engedélyes az engedély okiratot mellékleteivel együtt a helyszínen felmutatni köteles.

4.) Az engedély a hivatalnak egy-egy hivatalos másolata ezen értesítéssel együtt a pápai járás főszolgabírájának, továbbá Pápateszér község előljáróságának és a székesfehérvári kulturmérnöki hivatalnak megküldessék.

Ezen kívül ezen értesítést térti vevény mellett megküldöm Bakonyság, Szentiván és Nagydém községek előljáróságának és Kurics Tamás pápateszéri malomtulajdonosnak.

Jegyzőkönyv (1913)

1913. november 13-án Pápateszéren fölvett jegyzőkönyv *a szerecsenyi malom vízi műveinek hatósági megvizsgálása tárgyában*. A jegyzőkönyvet a pápai

járás szolgabírája vette föl, az uradalom részéről a terveket készítő mérnök volt jelen [S8-12].

Alispáni irat a vízikönyv vezetőjének (1904)

Veszprém vármegye alispánja 1914 február 5-én kelt, 2179/1914. számú leiratában utasítja a vízikönyv vezetőjét, hogy *a felülvizsgálat megtörténtét a vízikönyvbe jegyezze be, s azután a jegyzőkönyvet a XI/2 számú vízikönyvi okiratcsomagban helyezze el* [S8-13].

Amint fentebb már utaltunk rá, az 1913 májusában keltezett endélyokirat és az 1913 november 13-án fölvetett felülvizsgálati jegyzőkönyv végül csak 1925 augusztus 27-én került be a vízikönyvbe.

Határozat a vízjogi engedély megszüntetéséről (1967)

A vízjogi engedélyt 1967-ben vonták vissza. A határozat tárgyában még ekkor is a Pápa-ugodi Hitbizomány szerepel, jóllehet az Esterházakat ekkor már több évtizede megfosztották kiterjedt magyarországi birtokaiktól [S8-14].

[S8-1] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-1.pdf>

[S8-2] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-2.pdf>

[S8-3] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-3.pdf>

[S8-4] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-8.pdf>

[S8-5] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-4.pdf>

[S8-6] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-10.pdf>

[S8-7] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-11.pdf>

[S8-8] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-12.pdf>

[S8-9] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-13.pdf>

[S8-10] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-5.pdf>

[S8-11] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-9.pdf>

[S8-12] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-6.pdf>

[S8-13] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-7.pdf>

[S8-14] <http://motka.gyor.hu/file/atch/65/103-14.pdf>